

# Реферат на тему: "Володимир Шухевич - етнограф, публіцист, громадський діяч"

## Володимир Шухевич

Реферат з української літератури

Володимир Шухевич - етнограф, публіцист, громадський діяч.

Визначний український етнограф, фольклорист, публіцист, педагог, культурно-освітній і громадський діяч, дійсний член Наукового товариства ім. Т.Шевченка Володимир Шухевич відомий як дослідник культури і побуту гуцулів. Він був близьким знайомим І.Франка, М.Коцюбинського, М.Лисенка, М.Павлика, О.Маковея та інших діячів української культури.

Ще за життя В.Шухевича було опубліковано ряд статей про його культурно-громадську, педагогічну, редакторську та етнографічну діяльність. Його п'яти томну працю "Гуцульщина" високо оцінили вітчизняні й зарубіжні діячі науки і культури.

Ширше висвітлювалася багатогранна діяльність Шухевича в статтях-некрологах, але згодом про нього забули і згадували тільки побіжно. За совітських часів писати про В.Шухевича заборонялося. У 1974 році автор цих рядків підготував дисертацію "Володимир Шухевич — дослідник Гуцульщини". Та коли в інституті мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М.Т.Рильського АН УРСР довідалися, що він є дідом генерала УПА Романа Шухевича ("Тараса Чупринки"), роботу не допустили до захисту.

Лише в останні роки ім'я В.Шухевича стало частіше появлятися в українських наукових виданнях. Зокрема, в 1995 році науково-редакційний відділ при управлінні культури Івано-Франківської обласної державної адміністрації видав мою дослідницьку працю "Родина Шухевичів". Ця книжка — перша спроба на основі архівних джерел, численних публікацій у Галичині до 1939 року, а також на основі зарубіжних матеріалів ширше розповісти про славну родину Шухевичів, яка залишила помітний слід у громадсько-політичному та культурно-просвітницькому житті нашого краю, брала участь у національно-визвольних змаганнях за самостійність України.

Володимир Шухевич, син Осипа, народився 15 травня 1849 року в селі Тишківцях Городенківського району на Прикарпатті в сім'ї священика. Цю дату народження вказує сам В.Шухевич у своїй автобіографії, написаній ним 1896 р. на прохання бібліографа І.Левицького, і міститься в його Словнику. 1849 рік народження вказаний у документі про відбуття Шухевичем військової служби та інших, що зберігаються у Центральному державному історичному архіві у м.Львові. Отже, вказана дата народження 1850 р., в окремих дорадянських і радянських виданнях, помилкова.

Навчався в Коломийській, Станіславській, Чернівецькій гімназіях, де панував дух вірнопідданства, переслідувалась передова думка, а навчання української мови,

літератури й історії здійснювалося на низькому рівні. Однак під впливом творів Т.Шевченка й статей у журналах "Основа", "Вечорниці" й "Мета" пробуджувалась національна свідомість українських гімназистів. Через суперечки з учителями-консерваторами довелося залишити навчання в Чернівцях. За непокірну вдачу Володимира з восьмого класу академічної гімназії у Львові забрали до війська. Три роки служив у Будапешті, Відні та Львові. У Будапешті склав матуру й записався на філософський факультет університету, у Відні слухав лекції з математики, фізики й української мови, а закінчив студії у Львові (1877). Через три роки його номінували професором реальної школи у Львові, де викладав зоологію, ботаніку, мінералогію, геологію, фізику й математику аж до виходу на пенсію (1913).

Працюючи на педагогічній ниві, Володимир зрозумів потребу видання для дітей та учителів журналів рідною мовою, щоб протидіяти ополяченню нашого люду. Тому заснував і редагував дитячий журнал "Дзвінок" (1890 — 1895), а з 1893 р. — періодичний часопис "Учитель", в яких друкував твори українських письменників, педагогічні статті, видавав дитячі книжки і читанки. В.Шухевич співпрацював також з народовецькими часописами "Діло", "Зоря", "Зеркало", "Нове зеркало".

Він чимало зробив для поширення української культури за кордоном: організував подорож хору "Боян" на виступ до Праги (1891) і приїзд чеських соколів до Львова (1892).

У 1903 році В.Шухевич запросив М.Лисенка до Львова, щоб тут відзначити 35-річчя творчої діяльності композитора. У Львові Микола Лисенко проживав у Шухевича в кімнаті, обладнаній у гуцульському стилі. На ювілейному вечорі в "Руській бесіді" вчений виголосив привітальну промову та вручив композиторові грамоту в різьбленій оправі роботи Василя Шкрібляка. Під час святкування десятиріччя "Бояна" В.Шухевич запропонував заснувати "Союз співацьких та музичних товариств", який був створений 1903 року. "Союз" організував першу музичну українську школу "Вищий інститут музичний" у Львові. Через рік за пропозицією В.Шухевича було змінено назву цієї організації на "Музичне товариство імені М.Лисенка у Львові". За порадою вченого в 1905 році Лисенко засновує хорове товариство "Боян" у Києві. В.Шухевич був у складі Львівської делегації (О.Нижанківський, С.Людкевич, Ф.Колесса) на похороні М.Лисенка, де виступив з промовою.

В.Шухевич був діячем Української національно-демократичної партії, яку заснували 1899 року народовці та частина радикалів. У політиці В.Шухевич був непослідовним: хитався між народовцями та радикалами, за що критикував його Іван Франко.

У серпні 1914 року вибухнула Перша світова війна, Львів зайняли російські війська. У вересні В.Шухевич написав звернення до Шереметьєва, щоб російська адміністрація не нищила культурно-освітніх та економічних установ, не переслідувала української мови і Греко-Католицької церкви.

З цієї заявою В.Шухевич на чолі делегації у складі отця Й.Боцяна, який згодом став Луцьким єпископом, адвоката С.Федака, інженера Ю.Січинського, адвоката В.Охримовича, прибув до Шереметьєва й поставив вимогу видавати всі розпорядження

українською мовою. Губернатор заявив, що є лише один "русский язык" і що в Галичині і Буковині всі його розуміють. Він висловив здивування з приводу того, як наважився В.Шухевич прийти до нього з такими вимогами, коли він підписав відозву Бойової Управи УСС з закликом організувати добровольців — українських Січових Стрільців — до боротьби з російською армією. В.Шухевич відповів, що відозву підписував не він, а адвокат Степан Шухевич. Така відповідь розсердила губернатора.

Вивчати Гуцульщину почав 1873 року, подорожуючи Карпатами. Він полюбив цей мальовничий край, його жителів і так захопився тутешнім побутом, оригінальним мистецтвом і фольклором, що покинув ботанічні дослідження і з головою поринув у вивчення його духовної і матеріальної культури. Щоліта виїздить у гуцульські села, а найбільше до Космача і Яворова.

У 1909 році в Стрию відбулася перша хліборобська виставка, яку організував місцевий Господарсько-молочарський союз. В.Шухевич був членом її журі. Були тут представлені експонати з Гуцульщини: ткацькі й килимарські вироби з Криворівні, Косова, Печеніжина, різьба на дереві й металі Шкрібляків із Яворова, І.Семенюка — з Печеніжина, М.Мегединюка — з Річки, гуцульський одяг, модель гуцульської хати роботи О.Лучки з Уторопів. Експонувалися тут тканини, гердани, церковні ікони, етнографічні фотографії з Покуття і Гуцульщини.

На виставці домашнього промислу в Коломиї (21 — 30 вересня 1912) був окремий відділ із колекції В.Шухевича, де, крім уже згаданих експонатів, були писанки, кераміка та його праці про Гуцульщину. Виставку й участь у ній В.Шухевича, який давав фахові пояснення, високо оцінила тогочасна преса.

Володимир Шухевич стояв біля колиски музеїв Галичини і плідно працював із ними. В 1873 році у Львові створено промисловий музей, членом ради якого з 1880 до 1890 року був В.Шухевич.

Особливо велика заслуга етнографа у створенні й розбудові Музею Наукового товариства імені Шевченка. Він розробив проект етнографічного відділу, а також входив до складу комісії, що очолила збирацько-пошукову роботу. Чимало цінних речей для музею придбали І.Франко, В.Гнатюк, Ф.Вовк, Ф.Колесса, О.Роздольський, Б.Заклинський, Л.Гарматій, А.Онищук. Завдяки Шухевичу музей придбав оригінальну різьбу Юрія Шкрібляка та його синів Василя й Миколи, М.Мегединюка й І.Семенюка, гончарські вироби О.Бахматюка і П.Кошака, твори гуцульських мосяжників, предмети народного одягу, зброї, інструменти та інвентар побуту із Голов, Довгополя, Криворівні, Космача, Печеніжина, Розток, Яворова, Зелениці та інших сіл. Але, на жаль, більшість цих експонатів пропала в роки Першої світової війни.

На основі зібраних на Гуцульщині матеріалів вчений підготував повідомлення "Діалект і вірування гуцулів" для Археологічного з'їзду в Києві 1899 року, але на знак протесту проти дискримінації української мови на з'їзді вчені Галичини не взяли участі в його роботі, а свої реферати опублікували в "Записках НТШ".

Згодом В.Шухевич обнародував ще декілька статей про гуцульські танці, народні музичні інструменти, писанки. Але найбільшим результатом його багаторічної

етнографічної праці була п'ятитомна монографія "Гуцульщина", видана в 1899 — 1908 роках Науковим товариством імені Шевченка у Львові і надрукована в чотирьох томах. Музей Дзедушицьких видав монографію (1902 — 1908) польською мовою.

Володимир Шухевич майже виключно на основі власних багаторічних спостережень детально описав матеріальну і духовну культуру галицьких гуцулів.

У передмові до цієї праці він писав, що подає у ній "усе те, що сам бачив, чув, зібрав або списав", що його праця є самостійна, бо з інших публікацій про гуцулів, крім праці Р.Кайндля про буковинських гуцулів, не знайшов таких, на які можна було б опертися. У листі до Івана Франка В.Шухевич зазначав, що подає тільки факти з життя гуцулів, а не свої особисті погляди на те чи інше описуване явище.

"Гуцульщина" В.Шухевича

Перший том "Гуцульщини", який редагував І.Франко за рекомендацією О.Колесси, був опублікований накладом Наукового товариства імені Шевченка під назвою "Матеріали до українсько-руської етнології". Видання етнографічної комісії за редакцією Ф.Вовка, т.ІІ. Гуцульщина. — Львів. — 1899. Складається том з восьми розділів: фізіографічний, етнологічний, статистичний огляди, гуцульське село, оседок, ноша, церква, харч.

Перший розділ — це фізико-географічна і геологічна характеристика Галицької частини Гуцульщини: ріки, озера, клімат, рослинний і тваринний світ, корисні копалини.

В розділі "Огляд етнологічний" автор дає загальну характеристику гуцулів, звертаючи увагу на їх архаїчні риси в культурі й побуті. Наводить різні припущення, щодо походження назви "гуцул" без свого ставлення до них. Від себе тільки подав пояснення гуцула-провідника туристів про те, що колись гуцулами називали коней, а відтак стали називати людей. Правда, В.Шухевич допустився неправильного твердження, що "гуцул" — поняття недавнього походження, бо, як відомо, це слово зустрічається ще в документах XVI століття.

Отже, другий том складається з матеріалів, що їх етнограф зібрав у 1900 — 1901 роках, а також тих, що надіслали йому О.Волянський, Л.Гарматій, Т.Киселевський, І.Попель, Я.Окуневський.

У ньому розповідається про різноманітні заняття гуцулів і їхні домашні промисли, подано ілюстрації знарядь праці.

Через малопридатну для ріллі землю гуцули мало займаються землеробством, однак у них чимало знарядь та вірувань, пов'язаних з обробітком ґрунту.

Окремий підрозділ присвячений сінокосам. І це цілком закономірно, бо від заготівлі сіна залежить добробут гуцула. Розповідаючи про сінокоси, косіння трави, сушіння її та складання в стоги, перенесення чи перевезення сіна, автор звертає увагу на так звані толоки.

У третьому томі праці В.Шухевича описано обряди і родинні звичаї, танці, музичні інструменти. Тут же вміщені тексти пісень. Матеріали про весілля допоміг записати М.Колцуняк.

Шлюб у гуцулів був не лише потребою створення сім'ї, але й засобом для одержання матеріальної вигоди. При виборі подружньої пари виняткове значення мав соціальний стан. Весілля за звичаєм мало тривати п'ять днів і потребувало значних коштів, але через вбогість воно нерідко відбувалося за один день.

Для четвертого тому "Гуцульщини", як і для попередніх, В.Шухевич частково одержував матеріали від своїх кореспондентів Ю.Амброзяка, О.Волянського, Л.Гарматія, П.Дудека. Та вчений користувався не тільки надісланими йому етнографічними матеріалами, але час від часу сам виїздив їх записувати. Так, у 1902 році під час Різдвяних свят побував у Космачі, Брустурах, Шешорах та інших селах, де записав на фонограф звичаї і обряди, яких дотримуються гуцули під час зимових свят, та сфотографував колядників, водохреще тощо. Записи робив від найбільш обізнаних селян Ю.Соломійчука, М.Мегединюка, І.Грешняка, П.Палійчука, М.Гутинюка.

У п'ятому томі, що вийшов за кошти Т.Дідушицького 1908 року, вміщені народні загадки, приказки, перекази, вірування про рослин і звірів, матеріали про народну медицину, словник незрозумілих термінів з поясненнями. На жаль, Ф.Вовк відмовився дати для цього тому свої антропологічні дослідження про гуцулів, чим хотів звершити свою монографію В.Шухевич.

Сучасники високо оцінили роботу В.Шухевича. Іван Франко у статті "Огляд праць над етнографією Галичини в XIX ст." писав, що "...виробляться збирачі нового типу, такі як Іван Колесса, Осип Роздольський, Володимир Гнатюк, Володимир Шухевич, що, обіймаючи широкі наукові горизонти, рівночасно стараються вичерпати запас етнографічних фактів у певній околиці... Володимир Шухевич звертає головну увагу на вистудіювання Гуцульщини з кожного погляду і являється головним впорядчиком етнографічного відділу на крайовій виставці 1894 р...".

У статті "Українсько-руська література і наука в 1899 році" великий Каменяр відзначав, що про вартість праці В.Шухевича найкраще свідчить те, що вона ще в рукописі була перекладена на польську мову.

Згодом (1902 р.) І.Франко пише німецькою мовою розгорнуту рецензію на три томи "Гуцульщини", що вийшли на той час із друку. Ця праця, на думку рецензента, має більше описовий, ніж науковий характер, бо в ній відсутній аналіз описуваних явищ, не вказано праці інших етнографів, нема аналогії, а отже, не зроблено правильних висновків, наприклад, що характерне для гуцулів, а що — для всього українського народу, в чому відмінність гуцулів від бойків. Не зважаючи на ці зауваження, І.Франко дав у цілому позитивну оцінку видання.

Позитивно оцінив монографію В.Шухевича й австрійський історик та етнограф Р.Кайндль (1866 — 1930), який теж займався вивченням Гуцульщини, але в основному, буковинської. Правда, він твердив, що В.Шухевич його наслідував, з чим автор "Гуцульщини" не погоджувався.

На появу монографії В.Шухевича схвально відгукнулися в пресі польські дослідники О.Мединський та Мокловський. В Англії теж зацікавилися працею про гуцулів. На засіданні етнографічного товариства в Лондоні (17 січня 1905) професор Гатнер

зреферував "Гуцульщину", а педагог М-Гудзон ілюстрував його виклад фотографіями, які надіслав В.Шухевич.

Свідченням популярності праці "Гуцульщина" є звертання до її автора вчених, культурно-освітніх діячів України, Росії, Франції, Англії, Чехії, Словаччини з проханням надіслати їм книгу.

"Гуцульщина" Володимира Шухевича користувалася популярністю і серед простого народу. Культурно-громадська діячка, дружина священика з Космача К.Лисинецька в одному з листів повідомляла автора: "Жодна книжка так не курсувала по селу, як ті книжки о Гуцульщині. Формально рвуться над ними. Вже кілька неділь мандрує по селу, що один принесе, то вже три ждуть, щоб їм дати".

Поділяючи в цілому думки рецензентів, хочемо ще раз підкреслити, що, незважаючи на окремі недоліки, на які вказували І.Франко, В.Гнатюк та інші дослідники, праця В.Шухевича має велике пізнавальне значення. Жоден з етнографів, що займався вивченням Гуцульщини, не зміг так детально і всебічно описати матеріальну і духовну культуру гуцулів, як це зробив В.Шухевич. Праця В.Шухевича й досі єдина і найповніша, в якій вперше детально і об'єктивно висвітлено матеріальну культуру гуцулів. До неї звертаються українські вчені, які продовжують вивчати і розвивати цю тему.

Використана література:

Проф. Володимир Шухевич "Гуцульщина". Львів, 1997 р.